

FELSEFİ METİN OKUMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ (DERS NOTLARI)

Prof. Dr. Kubilay Aktulum
Süleyman Demirel Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

Burada amacımız özgün bir çalışma ortaya koymak, bilimsel bir varsayımı tartışmak ve/ya bir sorunu çözüme bağlamak değildir. Amacımız daha çok eğitsel bir tutumla, yürütmekte olduğumuz bir ders bağlamında (*Felsefi Metin Okuma ve Yazma I ve II*) felsefi bir metnin nasıl okunabileceği, bir metin okuma yöntemine ilişkin olarak nasıl bir yol izlenebileceği konusunda kimi öneriler sunmaktır. Çeşitli kaynaklardan derlenerek oluşturulan bu çalışmanın birinci aşamasında yalnızca felsefi bir metni okuma yöntemine ilişkin öneriler yer alacaktır. Felsefi bir metin konusunda bilimsel bir inceleme (fr. *dissertation*) nasıl yapılır konusu başka bir çalışmada ele alınacaktır.

Ülkemizde şimdiye kadar yazınsal ya da anlatsal bir metnin ne olduğu ve nasıl okunabileceği konusunda kimi çalışmalar yapıldı. Özellikle Doğan Günay *Metin Bilgisi*, Ayşe Kıran ise *Yazınsal Okuma Süreçleri* adlı çalışmalarında yazınsal, anlatsal, betimsel metnin ne olduğu konusunda yeterince kuramsal tanımlamalar yaptılar. “Felsefi bir metin nedir?” sorusuna yanıt ararken anılan çalışmaların metin konusunda sundukları verileri başlangıçta ele aldığımız konuya uygun olarak (Felsefi Metin Nedir?) kendi dersimizde dönüştürerek kullandık. Yazınsal bir metin tanımını anılan çalışmalardan yola çıkarak yeniden yaparken felsefi bir metnin ne olduğunu, yazınsal bir metinden hangi bakımlardan ayrıldığını anımsatarak, daha çok felsefi bir metni okuma ve yorumlamaya dönük yönetsel bir bakışın nasıl işleme sokulabileceği konusunda bilgileri derledik. Temel olarak Jacqueline Russ’un *les Méthodes en philosophie*, Frédéric Cossutta’nın *l’Explication de texte philosophique au baccalauréat* ve *Eléments pour la lecture des textes philosophiques*, Ronald Bonan ve Pascal Christiani’nin *Guide pour l’explication de texte philosophique* ve çok sayıda internet kaynağından yararlanarak notlarımızı hazırladık. Pek çok bakımdan geliştirilmeleri gerektiğinin ayırımında olduğumuzu eklemeliyiz.

Önerilen okuma yönteminin zorunlu ve kesin olmadığını, her metnin doğasına göre izlenecek yolun yeniden belirlenmesinin gerekebileceğini, bununla birlikte metni anlamaya yarayacak temel hareket noktalarının özde çok fazla değişiklik göstermediğini anımsatmalıyız.

Dizgeli bir okuma ve yazma işleminin bir dizi yöntemin bilinmesiyle olası olabildiğini akıldan tutarak önce izlenecek okuma ve yorumlama yönteminde temel ve genel kuralların neler olduklarını çabucak anımsatalım.

Yöntemde temel ilkelerden birisi düşünce nesnesinin ve temel kavramların sınırlarını belirlemektir. Yöntemde ele alınan konunun sınırlarını belirleme ve çalışmanın hangi sınırlarda gerçekleştirileceğini tanımlamak gerekir. Özün belirlenebilmesi, metnin anlaşılabilmesi için kavramları iyi ve doğru tanımlamak, kavramların anlamlarını ortaya doğru koymak metne metin dışı anlamlar yüklemeyi önler. Kavramların tanımları ve sınırlamalar çözümleme ve bireşim kurallarının bilinmesiyle ilintilidir.

*** Çözümsel (analitik) yaklaşım**

Ele alınan metin karşısında çözümsel yaklaşım betimsel bir yaklaşımın önüne geçmektedir.¹ Çözümsel bir yaklaşım nasıl gerçekleştirilir? Böyle bir yaklaşım önce bir sözcüğü ya da yapıttan bir parçayı yapıcı unsurlarına ayırma işlemini gerektirir. Çözümleme bir bütünü parçalarına ayırmak, önceden bu bütünü yöneten/yönlendiren ilişkileri (hemen başından böyle bir işlem sentezin (bireşimin) çözümlemenin odağında olduğunu gösterir) kavramak, sonraki aşamalar için temel malzemeyi, verileri hazır duruma getirmektir. Ele alınan metni yapıcı unsurlarına ayırmak her araştırmanın, felsefi metinlerin anlaşılması için temel hareket noktalarını oluşturmaktadır.

*** Bireşimsel (sentetik) yaklaşım**

Ele alınan metni bölümlere, kesitlere, okuma birimlerine ayırmak yeterli olmaz; ikinci aşamada bireşimsel bir yaklaşım benimsenmelidir. Bireşimsel yaklaşımda amaç bir bütünü yalın unsurlarından yola çıkarak yeniden kurmak (yeniden yazmak)tır. Yöntemin kurallarından birisi öyleyse bireşimsel bir yaklaşım benimsemektir: Amaç çözümlenen farklı unsurlar arasında bağlantılar, köprüler kurmaktır.

Örneğin ‘İyi ve Kötü’ diye bir sözcüğe ele alındığında; çözümsel yaklaşım bu sözcüğe geçen her kavramı ayrı ayrı sorgulamasını gerektirir, ancak iki kavramı bütünlükleri ve bağlantıları, aralarındaki alışverişler içerisinde düşünmeye olanak sağlayan bireşim kuralıdır. Bir metin açıklanırken aynı kural söz konusudur. Ele alınan metinde farklı kavram ve unsurlar özenle, birbirlerinden bağımsız bir biçimde incelenirse çalışmanın ancak bir bölümü gerçekleştirilmiş olur. Metni açıklarken, yorumlarken aynı zamanda düşünce oyunu ve

¹ “Betimleme, tümceler arası ilişkileri ortaya koymadır. Birinci okuma ile metni dilsel olarak anlama ve tümceler arası ilişkileri belirleme aşamasıdır. Çözümleme ise, genel metin bağlamında yapılabilecek bir etkinliktir. Metnin anlam oluşumunu ortaya koyma, onu eyleyenler, anlatı izlencesi, anlatısal yapı, izleğin belirlenmesi, metinde kullanılan simgeleştirmelerin anlamlandırılması gibi yüzeysel ve derin yapı bakımından okuma aşamasını belirtir” GÜNAY, V. Doğan (2007) **Metin Bilgisi**, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul: Multilingual Yayınları, s. 54.

stratejisini devingen olarak yeniden kurmak hedeflenir. Bu bakımdan bütünüyle yorumlama sırasında bireşimsel kuralının uygulamaya sokulması gerekir.

Bireşimsel yaklaşım felsefi okuma sırasında sürekli olarak kullanımdadır. Kavramları açıklamaya dönük her çalışmada bir kavramın öteki kavram ya da kavramlarla ilişkisinin belirlenmesi temeldir.

• **Düzenli/düzenlenmiş yaklaşım**

Bireşim kuralı düzen kuralına sıkı sıkıya bağlıdır. Düzen usun gereklerine uygun bir düzenleme, düzene koyma işlemini belirtir. İyi bir çalışma belli bir düzene bağlı kalmayı gerektirir: En yalın olandan en karmaşık olana doğru gidilir (Özellikle bilimsel inceleme çalışmalarında bu kural temeldir: Bilimsel incelemede düşünceler arasında belli bir düzen oluşturulur. Düşünceler arasındaki düzen, düşüncelerin düzenlenme biçimleri bu tür çalışmalarda temel bir koşuldur.).

• **Metne bütünlüğünü veren bir yön (düşünce) çizgisine gönderme yapmak/başvurmak**

Düzenin kaynağı nedir? Nerede aramak gerekir? Düzenin kaynağı bir metni düzenleyen, metnin gelişimi içerisinde aranmalıdır. Öyleyse yöntemin kurallarından birisi de metnin düzenine bağlı kalmaktır. Metne yöntemli bir biçimde yaklaşmak temel birliğe göndermek, metindeki gelişimi düzenleyen bir düşünce birliğini yakalamak demektir. Bir metnin yorumu (ya da bilimsel incelemesi) yön çizgisiyle, belli düşünceyle birleştirildiğinde değeri vardır. Yöntemin kurallarından birisi öyleyse şudur: Metni açıklarken sonuca doğru götürmeye olanak sağlayan, metne düzen katan düşünceyi izlemektir. Düşünce birleştirir, bütünleştirir, birleştirir.

Kavramlardaki içsel dinamizmi düzene koymak felsefi kavramlara belirginlik katar ve ele alınan sorunlara gönderme yaparlar. Çokanlamlı, devingen sözcüklerin değişmez ve salt anlamları olduğunu sanmamak gerekir (çok az sayıda kavramın anlamı salt ve değişmezdir). Sorunlar her zaman bütünüyle bir çözüme bağlanmazlar, dönüştürülür ve yeniden yapılandırılırlar.

Bu dinamiği ortaya çıkarmak temel bir yöntemsel işlemdir, okurun düşüncesini de devreye sokan ve doğal bir gelişimi olan uslamlama/tartışma konusunda yaratıcı bir işlem gerçekleştirmektir. Düşüncelerin ve kanıtlamaların art ardılığı böylelikle yapay ve keyfi açılımların önüne geçecektir.

• *Sorunsal (problematik) ve düşünce*

Yöntemin temeli bir sorunsalın belirlenmesi üzerine kuruludur. Belli bir araştırma hedefine, amaca uygun bir yapıya açılan düşüncenin düzenli bir biçimde yol alışına olanak sağlayan bir yaklaşım ve yapılanma söz konusudur burada.

Sorunsal şu temel düşünceye dayanır öyleyse: İster bilimsel inceleme ister metin yorumlama söz konusu olsun, görünürdeki bir sorunun ya da uslamamanın gerisinde açıklanması gereken gerçek bir felsefi sorun yatmaktadır (felsefi metin özetle böyle tanımlanır). Belirlenen sorun düşüncenin hareket biçimini, başından sonuna değin bir çözümün anlatımını ve akışını destekleyecek düzeni belirlemeye olanak sağlar. Sorunsal felsefi bir sorunu açığa çıkarma ve ardından onu çözümlene işlemi (sanatı) olarak tanımlanır.

“Neden bir sorun aranır?”, “Bir sorunu tanımak ne işimize yarar?”.

Karşımızdaki metin dünyayı sorgulayan yalın bir soru sorar; farklı biçimlerde tanımlanmış bir sorudur söz konusu olan. Metin yorumlanırken açık ya da kapalı bir soruya yanıt verilir. İster bilimsel inceleme, ister metin yorumlama söz konusu olsun, metinde sorudan soruya geçilir, soruya ancak felsefi sorunun çözümü ile yanıt verilir: Felsefi sorun temel bir güçlüğü baştan bildirir. Soruna bir çözüm arayışı alıcının yorumlaması için önüne konan alıştırmaların yapısını oluşturur.

Bu yapı belli bir planda dile getirilir, plan çözüme götüren uslamlamayı ya da tartışmayı sürdürmeye olanak sağlar. Yorumlama aşamasında metnin gerisindeki sorunu ortaya çıkarmak söz konusudur (sorun aynı zamanda metnin akışını sağlar). Sorunun ne olduğunun arayışı alıştırmayı yapılandırır.

Örneğin “*Kısmi gerçeklikler olabilir mi?*” gibi bir soruya yanıt verirken. Konu bizim dünyaya ilişkin bilğimiz konusunda görünüşte belirgin bir soru soruyor. Ancak gerçekliğin doğası ya da olasılıkları (“Gerçeklik evrensel midir?”, “Biricik midir?”, “Bir realitesi var mıdır?”, “Hem gerçek hem sahte olan şeyler var mıdır?” türünden soruların her biri felsefi bir sorun olarak karşımızda durur, yani düşüncenin içerisinde temel güçlükler olarak karşımıza çıkarlar) sorulan soruya açıklıkla yanıt vermenin önüne geçerler. Sorduğumuz sorulardan birisini çözerken, belirleyip ortaya koyarken yorumlama ya da yazma işleminin yapısı da düzene konmaya başlanır, hatta sorulan soruya belli ölçüde bir yanıt bile verilebilir. Soruya ya da sözcüye anlam kazandıran ve tartışmayı sonlandıran sorundur. Soruna ulaşmak için soruyu sorgulamaya dayanan, düzenli sorular ortaya koymaya dayanan bir yöntem başvurulur. Önemine göre de sorun değerlendirilebilir.

Öyleyse felsefi bir okuma, yazmada sorun, sorgulama, plan, ileri sürülen şey felsefi bir sorunsalın içerisinde dört temel unsurdur. Sonuç olarak felsefi bir okuma ve yazmada felsefi

yöntemin kendi kural ve kavramları sorgulanmalı; sorunun çözümüne bağlı olarak okumanın yapısı oluşturulmalıdır.

Özetle yöntemin temel kuralları şunlardır:

1. Metinde yer verilen ve temel rol oynayan terimler ya da kavramlar belirlenmeden okuma yapmaktan kaçınmak gerekir. Temel kavramları belirlemeye dönük tanımlamalar yapılması metni yeterince anlayabilmek için bir zorunluluktur.
2. Ayrım yapmadan okuma yapmak yanlıştır. Her sözceyi onu oluşturan temel unsurları belirledikten sonra çözümlenmek ve ayırmak gerekir.
3. Kavramsal bir bağ kurma düşüncesini bir kenara bırakılmamalı, kavramlar arasında ilişkiler kurulmalıdır.
4. Düşüncüyü dağıtmamak, metnin paragraflarını veya bölümlerini yan yana eklemekten kaçınılmalıdır. Felsefi bir okuma yaparken okumaya bütünlük katan/katacak yönlendirici düşüncüyü, yön çizgisini izlemek, kavramlar arasındaki iç dinamiği harekete geçirmek gerekir.
5. Bir düzenlemeye başvurmadan, kavramlar arasında zincirleme düşüncesini ortadan kaldırarak konuyu ele almamak gerekir. Ussal bir düzene göre metin okunmalıdır.
6. Betimsel, onaylayıcı ya da dogmatik bir çözümlenmeden kaçınmak gerekir. Sorgulama kurallarına uygun olarak, soru durumundaki her başlık sorgulamaya alınmalıdır.
7. Felsefi sorunu unutmak temel bir yanlıştır. Sorunsallaştırmak yani sorulardan yola çıkarak temel soruna varmak gerekir.

• **Felsefi yöntemin kuralları ve özgül kavramlar**

Metin okurken ve yazarken sorunsalın (problematik) ve sorunun (problem) açığa çıkarılması temeldir. Bir metni yorumlamak, metnin perspektifini, sorunsalını ortaya çıkarmak demektir. Sorunsal nedir? Konunun ya da metnin çözümlenmesinde hazırlık aşamasını belirtir.

İlk aşamada okurun yapması gereken şey çözümlenen ve anlaşıldığı varsayılan sözce konusunda bir düzene konan, aralarında bağlantı kurulan, sorulan sorudan yola çıkarak birbirlerine mantıksal olarak bağlanan bir dizi sorunun açılımını yapmak ve onları yeni bir düzene sokmaktır. Sorun tüm kanıları sarsan temel güçlüğü belirtir; çözüme bağlanması güç bir soruyu gösterir. Bir gizi, bir bilmeceyi, konuyu sorgulayan, tartışmaya açan soruları kapsar. Can sıkıcı soruları ya da bir belirsizliği belirtir. Konudaki felsefi sorunu ya da sorunları açığa çıkarmak, açıklamak temeldir. Sorunlardan birisini çözümlenmeye çalışarak yoruma etkili bir yapı kazandırılır, çalışmanın planı böyle oluşturulur.

Plan bölümlerin bir düzene konması işlemidir. Felsefi bir sorgulamayı ve sorunu yansıtan ve açıklayan devingen bir yapıdır. Gerçek bir plan düşüncenin deviniminin çizildiği yerdir.

METNİ ANLAMAK İÇİN HAZIRLIK ÇALIŞMASI NASIL YAPILIR

• Hazırlık çalışmasının aşamaları

Amaç bir metni bütün olarak kavrayabilmek için bir tür *işlemsel şema* oluşturmaktır. Kurallar koymaktan, okuru bu kurallara uymaya zorlamaktan çok okuma ve okuduğunu anlamaya dönük kimi ipuçları vermek amaçlanmaktadır.

ÖRNEK METİN

Altıncı önerme

- 1- *Bu sorun insan türünün çözeceği hem en güç hem de en son sorundur.*
- 2- Sorundaki düşünceden açıkça belli olduğu gibi, güçlük şuradadır;
- 3- İnsan, türdeşleri arasında yaşadıkça *bir yöneticiye ihtiyaç duyan bir hayvandır,*
- 4- Çünkü türdeşleriyle ilişkisinde insanın özgürlüğünü kötüye kullandığı kuşku götürmez.
- 5- Üstelik akıllı bir yaratık olarak herkesin özgürlüğüne sınır çekecek bir yasayı istese bile, gene de bencil hayvani eğilimleri, yapabildiği yerde kendisini bu yasanın dışında saymaya sürükler onu.
- 6- İnsanın kendi iradesini kıran, evrensel geçerli ve herkesi özgür kılan bir iradeye boyun eğmeye zorlayacak bir *yöneticiye* ihtiyacı vardır.
- 7- Ama böyle bir yöneticiyi nerede bulacak?
- 8- İnsan türünden başka hiçbir.
- 9- Oysa bu yönetici de başka bir yöneticiye ihtiyaç duyan bir hayvandır.
- 10- Öyleyse insanın, ne kadar uğraşsa da, kamu adaletini kurmak için, kendisi adaletli olan en üstün bir otoriteyi – bunu ister tek kişide, ister bu amaç için seçilmiş birçok kişiden oluşan bir grup içinde arasın – elde edebileceğini söylemek güçtür.
- 11- Kendi üstünde ve yasaların gerektirdiği şekilde onu zorlayacak bir kimse olmadıkça, her insan her zaman özgürlüğünü kötüye kullanacaktır.”

Kant, “Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi”,
Tarih Felsefesi içinde, Haz: Doğan Özlem ve Güçlü Ateşoğlu, Doğu Batı, 2006

• Hazırlık aşaması

Önce metin dikkatlice okunmalıdır. Okuma işlemi hazırlık aşamasının ilk basamağıdır. Bu aşamada

- Metnin devinimi ve nasıl ilerlediği; zincirlemenin nasıl gerçekleştiği, metnin devingen yapısı belirlenir; bu işlem dilbilgisel yapının incelenmesi ve titiz bir kavramsal çözümlemeyle gerçekleştirilir;
- Çözümlemeler yapılırken metnin izlediği, genel düşünce ya da tez belirlenir; metindeki sorunsal ve sorun, metnin öne çıkardığı, ileri sürdüğü yeni şey, bir başka deyişle getirisi (fr. *enjeu*) ortaya konur.

Metin belli bir bağlamda konumlanır. Kavramsal çözümlemenin yapılabilmesi için genel olarak felsefi bilgilerle donanımlı olmak temel bir koşuldur. Kimi durumlarda belli bir

bilgiye gereksinim duyulmasa da felsefi bir kültüre sahip olmak araştırmada temel bir dayanaktır.

• **Dilbilgisel yapı**

Düzen ve Dilbilgisi: Dilbilgisel biçimler mantıksal yapıları temsil ederler; düşüncenin temellerine ve dayanaklarına gönderirler. Bu koşullarda dilbilgisel yapı filozofun düşüncesinin izlediği yolu yansıtır. Bu nedenle okunan metinde (eğer varsa) bağ kuran terimlerin kullanımı dikkatlice incelemek gerekir. Kullanılan zarf sözcükleri, değişik dilbilgisel kullanımlar bu nedenle anlamlıdır. Noktalama işaretleri bile düşüncüyü belli bir düzene oturtmaya, düşüncedeki eklemlemeyi göstermeye yararlar. Bir metni anlamak için açıklayıcı çözümlenme unsuru karşımıza çıkar. ‘Öyleyse’, ‘bunun sonucunda’, ‘böylelikle’ vb. kullanımlar tartışmayı, kanıtlamayı bölümlenmeye yararlar, tümceler ve tartışmalar arasındaki zincirlemeyi belirtir, düşüncelerin düzenlenme biçimini dile getirirler.

Kant’ın metninde, ilk tümce (“*Bu sorun, insan türünün çözeceği hem en güç hem de en son sorundur.*”) italik yazılmıştır. Metinde açıklaması yapılacak bir tümce karşımızda durmaktadır. Sorun en baştan biçimsel olarak bildirilmiş ve açılımı yapılmıştır. Kant’ın metnin başında ortaya koyduğu sorun ile metindeki sorunsaldan çıkan kendi sorunumuzu birbirinden ayırmak gerekir.

“Çünkü” bir düzenleme bağlacı olarak bir açıklamayı ardından getirir (*çünkü türdeşleriyle ilişkisinde insanın özgürlüğünü kötüye kullandığı kuşku götürmez*); “öyleyse” bir sonuç anlatımıdır (“*öyleyse insanın, ne kadar uğraşsa da kamu adaletini kurmak için, kendisi adaletli olan en üstün bir otoriteyi (...) elde edebileceğini söylemek güçtür*). Her iki bağlacın kullanımı mantıksal bir yapıyı görmemize olanak sağlar: Bu kullanımlarla, metinde “öyleyse” kullanımının bildirdiği gibi bir ilk sonuç çıkarmaya götüren bir tartışma, düşünceyle yüz yüzeyiz. Aynı zamanda “ama” (“*Ama böyle bir yöneticiyi nereden bulacak?*”) ve “oysa” (“*Oysa bu yönetici de başka bir yöneticiye ihtiyaç duyan bir hayvandır.*”) kullanımları ile düşüncenin ritmi belirlenmiş olur. “Ama” kullanımı tartışmadaki gelişimi açıkça bildirir. Öyleyse dilbilgisel kullanımlar mantıksal gelişimi, düşüncenin açılımı, bir dizi (geçici) sonuçlar çıkarmak adına ipuçları verirler.

• **Dilbilgisel kullanımlardan yola çıkılarak metnin ilk yapısının belirlenmesi**

Dilbilgisel kullanımların çözümlenmesiyle giriş cümlesindeki sorun (“*Bu sorun insan türünün çözeceği hem en güç hem de en son sorundur.*”) metindeki yapıya göre kendi içinde geçici bir sonuca ulaşılır. Sorun konusunda iki aşamalı bir açılıma gidilmiştir:

a- “2. tümceden başlayan ve 6. tümcenin sonuna kadar olan bölüm birinci bölümü

b- 7 ve 11. tümceler arası ikinci bölümü oluşturmaktadır.

• **Metindeki Kavramlara Dönük İnceleme**

Temel Kavramlar: Kavramsal çözümleme incelenecek parçanın anahtarını verir. Ayrım yapmadan tüm terimlerin tanımını yapmak yerine düşünceyi koparmamak, parçalamamak adına temel kavramlar üzerinde durulmalıdır. Dilbilgisel analizle ilintili böyle bir yaklaşım ile düşüncenin devinimini ortaya koymak yanında metindeki izleğin ötesinde genel fikir, sorunsal ve sorun açığa çıkarılır. Öyleyse temel kavramlar seçilmelidir. Metinde önemini ve oynadığı rolü göz önünde bulundurarak anahtar kavramlar üzerinde durulmalıdır. Kavramların metindeki yeri ele alınan parçaya göre değişiklikler gösterebilmektedir. Önemli olanı önemsiz olandan ayırt ederken önce metni anlayıp bir kavramın öteki kavram karşısında oynadığı rolü görebiliriz. Okurun kültürel anlamda birikimi de önemlidir. Okur anlamlı düşünceleri ya da temel kavramları bu birikimiyle yakalar. Felsefenin temel sorgulama konusu olan terimleri seçerek, onların metinde belirleyici bir rolü olduğunu kavrar. Kant'ın metnindeki temel terimler şunlardır: *Sorun, insan, hayvan, yönetici, özgürlük, akıllı yaratık, yasa, bencillik, özel irade, evrensel geçerli irade, özgür olmak, kamu adaleti.*

Böylelikle terimlerden kavramlara geçilir, bir başka deyişle genel ve sınırları çok iyi çizilmemiş sözcüklerden, anlatımlardan (bunlar çoğu zaman çokanlamlıdır) metinde belli, geçerli, yerleri doğru seçilmiş kavramlara geçilir, bu kavramlar yazarın düşüncesinin genel çerçevesini de belirlerler.

Bir filozofun metinlerinde önemli sayılabilecek terimler çok sayıda anlama sahip olabilirler (örneğin, Kant'ın kimi metinlerinde *aşkınlık* nesnelere *a priori* koşulu olan şey anlamında, başka metinlerde de deneyin alanını aşmaya yeltenen şey anlamında kullanılır). Kavramların kesin tanımlarını yapmak bu durumda güçleşir.

Kavramların anlamlarının belirlenmesi araştırmada temel bir rol oynar. Bir anlamda sözcüklerin bir metin içerisinde uyarlanmış anlamlarının arayışına çıkmak gerekmektedir. Bu nedenle iyi bir kavramlar sözlüğüne başvurmak, bir kavramın değişik anlamları arasından seçme yapmak adına önemlidir. Anılan kavramların tanımları şöyledir.

Sorun: Kant'ın metninde, çözümünü *a priori* belirsiz olan kuramsal ve pratik güçlük (yasaları evrensel bir biçimde yöneten sivil bir toplum gerçekleştirmek söz konusudur).

İnsan: Kant'ın metninde, insan belirsiz bir gerçeklik olarak analiz edilir; insan hem yeryüzündeki en gelişmiş hayvan türüne ait biyolojik bir varlıktır, hem de evrenselin ve yasaların egemenliğine giren birisi olarak tanımlanır. Sözcüğün bu belirsizliğini ve çiftanlamlılığını vurgulamak gerekir: İnsan hem doğanın hem de amaçlarının egemenliğindedir.

Hayvan: Doğal ortama ait canlı varlık. Kant durmadan insanın bu yönünü vurgular: İnsan doğanın egemenliğine girer; kendi bireysel gereksinimlerini karşılamak için kendi çıkarı peşinde giden canlı bir varlık olarak vardır.

Yönetici. Egemenlik kuran kişiyi belirtir, amacı insanı evrensel düzeye çıkarmaktır (metindeki tanım budur).

Özgürlük: Baskı olmadan, benzerleri karşısında her tür ölçüyü aşarak, kendi doğamızda bulunan eylemde bulunma yeteneğini gösterir. Özgür olmak anlatımı ise her bakımdan doğal özgürlüğe karşıt bir terimdir.

Akıllı yaratık: Bizi evrenselin alanına sokan yargılama yetisi olarak usu kullanan insan, özne. “Akıllı” (fr. *raisonable*) tutumla ilgilidir, *ussal* (fr. *rationnel*) ise bir tanıma biçimini niteler.

Yasa: Herkes için geçerli, insanların eylemlerini yöneten, zorunlu evrensel kural. Yalnızca yasa (sivil, politik vb) insanı hayvansal ve bencil eğilimlerin baskısından kurtarır.

Bencillik: Sırf kendi zevk ve çıkarının peşinde koşma işi.

Özel irade: Evrensel iradeyle kökten çelişen irade biçimi. İrade kurallara göre davranma yeteneğini belirtir. Bu kurallar özel ise, yani tek ya da birden fazla bireye ilişkin ise davranma yeteneği öznel olarak özel bir özellik kazanır.

Evrensel geçerli irade: Her düşünen, akıllı varlık için geçerli kurallara göre davranma yeteneğini belirtir.

Özgür olmak: Bir olguyu değil, bir ideali, bir oluşu gösterir, *ussal* ve evrensele uyan bir yaşama geçişi belirtir.

Kamu hukuku: Metinde, Devlet bünyesinde, insanların evrensel bir yasama iradesi düşüncesine göre onun koyduğu yasalardan yarar sağladıkları hukuksal durumu gösterir.

Her kavramı kendi bağlamında değerlendirmek gerekir. Kavramsal sorgulama metnin anlamını ve devingen yapısını daha iyi anlamaya/kavramaya olanak sağlar.

Kavramların saptanması, temel terimlerin analizi metnin anlamını kavramayı kolaylaştırır, aynı biçimde metnin düzenleyimini (fr. *composition*) ve ilerleyişini de kolaylaştırır. Kavramlar ayrı ayrı değil metnin organik yapısı içerisinde anlaşılmalıdır.

Metnin Devingen Yapısı

1- Metnin ilk yapılanma aşaması olan, metnin yapısına ilişkin ilk ipuçlarını sağlayan dilbilgisel çözümlene ve kavramsal inceleme metnin bölümler halinde düzenleyimini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmalıdır (ilk iki işlemden sonra üçüncüsü gelir), metnin bölümlenmesi durağan bir işlem olarak değil, bir aşamalanma, yol alma düşüncesini kapsamaktadır.

2- Metnin başında önce italik bir biçimde yazılan tümce sorunu başından bildirir. Bununla birlikte metnin başında italik yazı kullanımıyla yer verilen sorun tümcesi metinden ayrı, kopuk değildir. Bir ve ikinci bölümler baştan sona güçlüğü, Kant'ca temel olarak görülen sorunun doğasını açıklamak amacındadır. İlk bölüm “öyleyse” (6. tümce) (“öyleyse” kullanımı özgün metinde yer almaktadır, çeviride, kimi başka sözcükler gibi, bu sözcüğün de atlandığını belirtelim) ile vurgu yapılan ilk sonucu çıkardığımız bir sergileme, soruna parmak basma, onu açıklama bölümü olarak görülebilir. İkinci bölüm de (7-11. tümceler) ilk bölümü daha güçlü bir biçimde destekleyen bir diğer sergileme, tartışma bölümü olarak görülmelidir. İkinci bölümde sorun indirgenerek tartışılır.

Dilbilgisel ve kavramsal çözümlene metnin başında vurgulanan güçlüğü doğasını açıklayan ikili bir tartışma sözcüsüne bizi götürür. Karşımızda bir tartışma zinciri buluruz: Bir kanıt ötekini izler. Dikkatli bir okur karşısında bağlaçlarla vurgulanan şöyle bir kanıtlama, tartışma zinciri bulur:

1- **1. Tümce:** Güçlüğü (sorunu) dile getiren tümce (güçlük doğru bir siyasal düzenin kurulmasına ilişkindir)

2- **2-6. Tümceler:** Güçlüğü ilk unsuru: Özelden evrensele geçmek için insana bir yönetici gereklidir.

Bu bütün içerisinde kanıtlama unsurları şu biçimde art arda sıralanır: Bir yöneticiye gereksinim duyan hayvan biçiminde tanımlanan insan (3. tümce); önceki sözcenin doğrulanması: İnsan iradesi özel bencil eğilimlere boyun eğer (5. tümce); yönetici öyleyse insanı evrensele ulaştıracaktır (6. tümce).

Kant'ın uslamaması açıklıkla insan için bir yönetici gerekir görüşünü öne çıkarır: Yönetici insanın özel isteklerini baskı altına almak için gereklidir. Ancak buraya kadar güçlük henüz kesin bir çözüme kavuşturulmamıştır. Üçüncü bölümde Kant sorunun tam içerisinde dalar. Güçlüğü kaynağına el atar. “Ama” bağlacı (7. tümce) temel bir engeli bildirir. Ardından güçlüğü bildiren ikinci sözce gelir.

3- **7 ve 11. Tümceler:** Sözce 1’de güçlük dile getirilmiştir. Yöneticinin kendisi de bir başka yöneticiye gereksinim duyduğundan, yasaların oluşturulması güçleşir.

Bu bölüm içerisinde açılım şöyle bir sıra izler: Yöneticinin kendisi de bir yöneticiye gereksinimi vardır (7. ve devamı olan tümceler); her yönetici kendi özgürlüğünü kötüye kullanabilir (8 ve 11. tümceler).

Sonuç: Yalnızca bir insan yöneticiye gereksinim duymaz, bir yönetici de bir başka yöneticiye gereksinim duyar. Sonuçta kamu hukukunun kurulması bizi temel bir antropolojik sorunla karşı karşıya bırakır.

Metnin devingen yapısı dilbilgisel ve kavramsal irdelemeyle ortaya konur. Yazarın düşüncesinin gelişimi böyle bir işlemle yakalanır. Başlangıçta güçlük (sorun) dile getirilir. İlk paragrafta (“*güçlük şuradadır*”) sorun düşüncesi yinelenir ve ona açıklık getirilir. Bölümün devamında yapılan açıklamalarla Kant’ın metnin başında ortaya koyduğu sorun biraz daha açıklık kazanır.

Öyleyse kavramsal ve dilbilgisel okumanın metnin devingen yapısına ilişkin ipuçları verdiğini söyleyebiliriz.

Metnin İzleği ve Tezi

Üçüncü bölüme gelinceye kadar metnin izleği kapalı durumdadır. Kant “*kamu adaletini kurmak*” gerekir dediği an kavramsal çalışma önümüzdeki metnin izleğinin ne olduğunu bize bildirir: Devlet’i ve Devlet’in yurttaşlarla ilişkilerini ilgilendiren doğru bir siyasal düzenin, yasayı evrensel biçimde yönetecek bir düzenin gerçekleşmesidir söz konusu izlek.

Metindeki teze ya da yönlendirici düşünceye gelince. Metnin değişik bölümlerini bir iki tümcede özetlemek böylelikle onu yeniden gözden geçirerek genel fikri ortaya çıkarmak, yazarın tezine gönderen bölümleri belirlemek olasıdır. Şöyle bir sözce çıkarılabilir öyleyse: “*Devlete bağlı, kamu yasası sorunu son derece güçtür, çünkü yöneticiler bencil insanlardır, kişisel eğilimlerine bağlı yaşarlar, yasanın evrenselliğini dikkate almazlar: Her yöneticiye bir yönetici gerekir.*”

Metindeki yönlendirici düşünce genelde yazarın tezidir. Yazarın kanıtlamaya çalıştığı şeydir –, tez çok daha genel olan metnin izleğinden farklıdır. İzlekten teze geçiş açık olandan kapalı olana doğru gitmektir, amaç metindeki tümcelerin çevresinde düzenlendiği temel egemen düşünceye ulaşmaktır.

Sorun ve İleri sürülen şey (metnin getirisi)

Metni ve genel düşünceyi sorgulayarak sorun, temel güçlük yaratan şey ortaya çıkarılır. Sorulabilecek sorulardan bazıları şunlardır:

- Organize olmuş bir toplumda tutkuların egemenliğinden (bu tutkuları ussal yoldan dizginleyerek) evrensel yasaların alanına nasıl girilir?
- Yönetici de bir insan değil midir? İçerisinde tutkuların dizginlenmesi gereken (bir yönetici tarafından) ve evrensel olana kendisi de oldukça güç ayak uyduran varlık değil midir?
- Hiçbir yönetici bencillikten kendini kurtarmadıkça ve (insan) doğasında yer alan özel tutkuları aşmadıkça doğru ve evrensel bir siyasal düzen nasıl gerçekleştirilebilecektir?
- Baskı doğru bir siyasal düzene katılabilmenin gerekli bir yolu mudur?

Son soru: Kant tarafından sorulan temel sorunu temsil etmektedir. Sorunun bu biçimde belirlenmesi yorum çalışmasının en hassas anını oluşturmaktadır.

“Metnin getirisi nedir?”, “Metin bize ne öğretiyor?”, “Önemi nedir?” bu sorular siyasal sorunun özünün açıklığa kavuşturulmasına olanak sağlar.

Tartışma bölümü

Soruna yanıtta çok sorunu ortaya koymak ve buna dönük olarak soru sormak temeldir; Kant gerçek anlamda bir çözüm önermeden bir sorunu ortaya koyar. Sorunları ortaya doğru bir biçimde koymak, onlara belli ölçüde çözüm getirmektir. Sorunun belli bir çözüme ulaştığı kimi noktalara değinelim.

• İnsan kötüdür, çünkü kişisel çıkarlarını doyurmakta özgürce hareket ettiğinden evrensel yasayı (yasağı) çiğner.

• Doğru bir siyasal düzenin yerleştirilmesi ancak baskı, zorunluluk üzerinden gerçekleştirilebilir.

• Kant siyasal bir sorunu böylelikle antropolojik bir soruna indirger. Arı bir kuramsal tanımlamayla yetinmeyen Kant siyasal felsefe ile felsefi bir antropolojiyi buluşturur.

Sonuç

Yöntemli bir redaksiyon ve tutarlı bir yorum yapabilmek için bu türden biz hazırlık yapılmalıdır.

Metnin yorumlanması için hazırlık aşamasında öyleyse özetle şu yol izlenebilir:

Metnin Yorumlanması İçin Hazırlık Çalışması: Bir Kullanma Kılavuzu

I- Dilbilgisel ya da genel biçimlerin analizi

- a- Metnin genel sunumu (paragraflar vb.)
- b- Bağ sözcükleri, bağ belirten anlatımlar
- c- Yazarca (italik, koyu yazı vb. yöntemler) vurgulanan formüller, anlatımlar, kavramlar
- d- Anlamlı noktalama işaretleri
- e- Metnin ilk yapısı

II- Kavramsal İnceleme

- a- Temel terimlerin belirlenmesi
- b- Metin bağlamında terim ya da kavramların tanımlanması
- c- Devingen yapı: Bölümler, tartışmanın ilerleme biçimi

III- İzlek ve Tez

- a- İzlek

b- Tez

IV- Sorun ve Metnin Getirisi

V- Tartışma Bölümü

a- Metnin düşünce tarihi içerisindeki yeri

b- Sorunun felsefi anlamda önemi (yazarın önerdiği olası çözüm). Parçanın getirisinin sistemli incelenmesi

c- Varsa değişik yorumlar

REDAKSİYON (YAZMA) İLE İLGİLİ BİRKAÇ KURAL

Metne bağlılık temel bir kuraldır. Redaksiyon dört aşamada gerçekleştirilir:

1- Giriş

Birinci aşamayı oluşturur. Metnin yazarın yapıtındaki konumu belirlenir: Parçada alıntılanan tümceler felsefi bağlamı içerisine yerleştirilir. Girişte ayrıca izlek yanında metindeki tez ve sorun tanımlanır, çözüm önerilmez. Ayrıca giriş bölümünde metnin kısaca planı belirtilir.

2- Metnin Açıklanması

İkinci aşamayı oluşturur. Metnin kapalı anlamı ortaya konur. Metinde potansiyel olarak bulunan, ancak biçimsel olarak açıklanmamış olan şeyler açıklanır. Bu işlem tanımlanmış, birer kavram olarak belirlenmiş terimlerden yararlanılarak yapılır. Yapılan tanımlara sistemli olarak yaslanarak, çözümsel ve bireşimsel çalışmanın dayanağı ve temeli olarak görülen tanımlamalar aracılığıyla okur metinden uzaklaşmadan metnin gerisindeki kapalı anlamları açıklama yoluna gider. Birinci aşama çözümlenme aşamasıdır.

Ancak çözümsel açıklama yeterli olmaz. Bireşimsel bir işleme girişmek, birbirlerini çağırın terimler arasındaki ilişkileri de belirtmek gerekir. Yazarın düşüncesinin gelişimine göre terimler arasında bağlar kurulur. Bireşimsel işlemin unutulmaması gerekir, yoksa yorumlama işlemi parçalı bir yapıya bürünür.

Redaksiyon aşamasında metni farklı yapıların ortaya çıktığı düzende açıklamak tercih nedenidir. Yazarın tartışmalarının düzeni uyulacak mantıksal düzeni ortaya koyar. Metnin çözümsel ve bireşimsel açıklaması düşüncenin sırasına uyularak gerçekleştirilir, bu açıklama yazarın öğretisinde, felsefesindeki terimlere, kavramlara başvurularak yapılabilir. Ancak filozofun öğretisinin tümünün bir özetini yapmaktan kaçınmak gerekir. **Tartışma bölümü**

3- Tartışma bölümü

Üçüncü aşamada (zorunlu değildir) söz konusu işlem temel felsefi soruna getirilen çözümlerle ilgili bir bilânço yapmaktır. Okur önerilen çözümlerin önemine değinir ve metnin

getirilerini, katkılarını belirtir, ayrıca metin konusunda eleştirel bir tutum sergileyebilir, metindeki kimi güçlükleri ve çelişkileri belirtebilir.

4- Sonuç

Son aşamada (dördüncü aşama) kısaca temel soruna getirilen çözümün doğası kısaca tartışılır/ortaya konur. Sonuç bölümü tartışma bölümüyle iç içe sunulabilir.

ÖRNEK BİR REDAKSİYON

I- GİRİŞ

Metnin Durumu: Metnin başlangıcı Kant'ın *Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi* adlı küçük yapıtındaki 6. önermeyi oluşturmaktadır; bu kitapta Kant kendini üstün bir varlık olarak gören insanın edimlerinin genel doğa yasalarınca belirlendiğini dile getirir, “*insan olaylarının anlamsız gidişi ardında (filozof) doğada bir amaç bulmaya girer*”, “*eyleyen yaratıkların bir tarihinin, doğanın belli bir planına göre olanaklı olup olmadığına*” karar vermelidir görüşünü açıklar. Gerçekten de Kant belli bir plana göre, birleştirilmiş tarih üzerinde bir düşüncenin açılımını yapar. 5. önermede insan türü için temel sorunun evrensel hukuk kurallarına uygun olarak işleyen, doğru bir siyasal düzenin, tam adaletli bir yurttaşlar anayasasının yapılması olduğundan söz eder. Kant 6. önermede bu sorunu işlemeye devam eder.

İzlek ve Tez: Evrensel bir yasa ve hukuka gönderen, doğru siyasal bir düzenin gerçekleşmesi metnin izleğini oluşturur, bu izlek hukukun alanını kapsamaktadır öyleyse. Metindeki teze gelince; Kant kamu hukuku sorununun çok güç olduğunu söylüyor, çünkü yöneticiler bencil insanlardır, bireysel eğilimlerine bağlı kalırlar, bu amaçla yasanın evrenselliğini dikkate almazlar.

Sorunsal: Metinde bir dizi soru sorulmaktadır: “Düzenli bir toplumda tutkuların egemenliğinden evrensel hukukun alanına nasıl geçilir?”, “Güçlük yöneticinin bizzat kendisinin evrensel olana güçle uyan (uymayan) bir varlık olması değil midir?”, “Böyle olduğuna göre, baskı (güçle olsa da) doğru bir siyasal düzene katılmak için gerekli bir yol değil midir?” bu son soru metnin odağındaki temel sorudur, Kant'ın açıkça ele aldığı sorundan farklıdır ve metnin izleğini oluşturmaktadır. Metnin göstermeye çalıştığı şey siyasal sorunun özünü açıklığa kavuşturmadır.

Metnin Planı: Metin üç bölümden oluşuyor: Birinci bölümde (“*Tümce I*”) Kant kamu hukuku sorunu çözme güçlüğü ile ilintili 6. önermesini dile getirmektedir. İkinci bölümde (“*2 ve 6. tümceler arası*”) Kant bencil bir hayvan olarak tanımladığı insanı evrensele yükseltmek için bir yöneticiye gereksinim olduğunu dile getirir. Üçüncü bölümde (“*7 ve 11 cümleler*”

arası”) Kant kamu hukukunun oluşmasının zor bir görev olduğunu çünkü yöneticinin de bir yöneticiye gereksinimi olduğunu gösterir.

II- METNİN AÇIKLANMASI

Birinci bölüm: (1. tümce)

Kant bölümün hemen başında bir güçlüğü dile getiriyor: “*Bu sorun insan türünün çözeceği hem en güç hem de en son sorundur*” tümcesi ile söz konusu güçlüğü gönderme yapılıyor. Kimi diğer önermelerde olduğu gibi, kısalığı ile dikkat çeken 6. önermenin başında okura dile getirilen güçlük ile metindeki temel izleğe ilişkin ipuçları da veriliyor: Metindeki söz konusu izlek bir soruna, çözümü tam bir açıklıkla dile getirilmeyen, kuramsal ya da pratik bir güçlüğü ilişkindir. Gerçekten de ele alınan metnin bütününde kesin bir çözüm önerilmeyen, ancak açıklıkla ortaya koyan, buna karşın belli belirsiz çözüm önerileri getirilen bir sorunla karşı karşıyayız. Kant çözümsüz gibi duran bir sorunu ortaya atıp kısaca tartışır, insan türü için bir çözüm yolu olabilecek, evrensel geçerliliği olan bir yasadan söz eder. Çözümsüz gibi ortada duran güçlük özel olarak bir bireyi değil, tüm insanları, insanlığı ilgilendirir. Çözüm ise tüm insanları ya da insanlığı kapsadıkça olası olabilecektir. Peki, metinde sözü edilen bu güçlük, karmaşık sorun tam olarak nedir? Metnin başında kullanılan “*bu*” işaret sıfatı 5. önermeye gönderme yapar, söz konusu bölüm hukuku evrensel biçimde yöneten, doğru bir siyasal düzenin yerleştirilmesi sorunuyla ilintilidir. Evrensel geçerliliği olan siyasal kuralların yerleştirilmesiyle metin anlam kazanmaya başlar.

Peki, siyasal düşüncenin odağındaki bu temel güçlük nedir? Kant bir dizi kanıt ortaya koyarak metnin odağındaki temel güçlüğü ne olduğunu tartışır.

İkinci bölüm (2 ve 6. tümceler arası)

Birinci aşama: (2, 3 ve 4. tümceler)

Bu bölümün ilk aşamasında insan türünün doğru bir siyasal düzen oluşturmasının güç olduğu görüşü dile getirilir. Peki, güçlüğü kaynağı ya da nedeni nerededir? Böyle bir soruya Kant’ın verdiği yanıt (getirdiği açıklama) her insanın uymak zorunda olduğu zorlayıcı bir unsurla ilintilidir (yasa). İnsan bir yöneticiye gereksinim duyan bir hayvandır, - organik gereksinimleri olan, doğanın düzenine bağlı ve kendi çıkarlarını gözeten bir hayvan -, bir başka deyişle belli bir egemenlik kuran, normal koşullarda keyfi tutumlar sergilemeyen bir yöneticiye gereksinim duyar, yönetici iktidarı kendi elinde tutan ve kendi çıkarları için kullanan kişi değildir, amacı (görevi) yurttaşları, herkesin kültürel bir donanım edinmelerini sağlamak, onları evrensel bir eğitim modeline göre yönlendirmektir. Kant yönetici düşüncesine yer vererek onun temel işlevini de belirtmiş olur: İnsanın hayvansal doğasını kültürün ve birlikte yaşamının (“*türdeşleri arasında yaşadıkça...*” sözcükleri buna anırtırma

yapar) alanına sokarak dönüştürmektir. Öyleyse yönetici güç arayışında olan kişi değil, doğa ve kültür arasında bir aracı olmalıdır.

İkinci aşama: (4 ve 5. tümceler)

Peki, neden insanın bir yöneticiye gereksinimi vardır? Kant ikinci aşamada bir zorunluluğa, baskıya başvurmayı gerektiren asıl nedene söz getirir, şöyle ki insanın çift yanlı özelliği ve bağlı olduğu iki egemen unsur: Doğa ve yasanın karşıtlaşmasını açıklar. Özgürlük öncelikle ötekine saygı adına yasaya uymayı değil, ötekinin kişiliğine, varlığına aldırmayan, kişinin türdeşleriyle ilişkisinde her türden ölçüyü aşan, onu görmezden gelen her insandaki doğal bir edimdir. İnsan bu doğal edime bağlı olarak bencil gereksinimlerine bağlı yaşayan canlı bir organizma olarak kavranır. Kuşkusuz bizi evrenselin alanına sokan akıl ve evrensel yargılama yetisine sahip, düşünen bir varlık olarak insan kendi isteğiyle bir yasa ister - herkesin birbirini tanıdığı, birbirini kabullendiği, aynı biçimde özgürlüğün sınırı ötekinin varlığından başka bir şey olmadığı zorunlu evrensel bir kuraldır bu -, söz konusu yasa özel istekleri, kötüye kullanmaları baskı altına alır: Us herkes için geçerli normlar ister, ayrıcalıkları ortadan kaldırır; bununla birlikte insan özgürlüğünü ustan kaynaklanan evrensel yasanın gerektirdiği sınırlarda tutamamaktadır. Kant bencilliğe hayvanca bir eğilimden söz eder, kendine ve kendi çıkarına aşırı düşkünlüğü, aşırı bağlanmayı eleştirir. Her yerde karşımıza çıkan bu bencillik doğal ve biyolojik olarak kendi varlığımızdan kaynaklanır, yaşamsal gereksinimlerimizde kök salar. İnsan bu andan başlayarak yaşamın evrenselliğini özlediğinde ancak kendi çıkarları peşinde dolanan, yaşayan bir varlık olarak özel gereksinimleri içerisine hapsolür. Yasanın evrenselliğiyle insandaki bu özel eğilim bir çelişki yaratır, bu çelişki aynı zamanda bir yöneticiye neden gereksinim duyduğumuzu anlamaya olanak sağlar.

Üçüncü aşama: (6. tümce)

İnsanı yasalara uymaya zorlayan yöneticidir, zorunluluk ya da baskı öyleyse bir gerekliliktir. Gerçek özgürlük ussal olandır.

Kant'ın zorlamanın, baskının gerekliliğine ilişkin tartışmasıyla çözümlemenin birinci bölümü sonlanır. Gerçekten de burada bir sonuçla yüz yüze kalırız. Yöneticinin görevi özel gereksinimleri yasanın evrenselliğine uymaya zorlamak, yalnızca bir bireye ya da bireylere ilişkin kurallara göre eylemde bulunma, davranma yeteneğini belirten özel istenci kontrol altında tutmaktır. Bu açıdan istenç (irade) özel çıkarlardan henüz kurtulamamıştır. Öyleyse yönetileni bir zorlayıcı unsurla, bir baskı aracılığıyla evrensel çıkarlara uymaya zorlayacak olan kişi gücü, yetkeyi elinde tutan yöneticidir. Yurttaşları uymaya 'zorlayan' kişi odur: Özgürlüğümüze bir el atma, bir çelişki olmaktan uzak böyle bir zorlama, baskı işlemi doğal

özgürlüğü ussal yoldan günceller, herkese özgür olma, yani evrensele bağlı ussal bir yaşama katılma olanağı sağlar. Özgür olmak öyleyse kendi keyfine, zevkine göre davranmak değildir, herkes için geçerli yasaya uymaktır, bu bağlılık yöneticinin zorlayıcı tutumuyla gerçekleşir. Özgürlük (fr. *liberté*) insandaki doğal bir yetidir, baskı unsuru olmadan eylemde bulunma yetisini gösterir, bu anlamda ‘özgür olmak’ kavramıyla çelişir. Özgürlük doğal bir yetidir, ‘özgür olmak’ akıl aracılığıyla istediğini yapmaktır. Metnin başında kullanılan ‘özgürlük’ sözcüğü doğal edim olarak tanımlanmaktadır; metnin sonunda ise kendi keyfine göre davranma, ötekinin haklarına el atma, ötekinin kişiliğine bir saldırı biçiminde anlaşılmaktadır; başta ve sonda kullanılan ‘özgürlük’ (özgür olmak) kavramları birbirleriyle çelişirler. Metnin sonunda etik bir özgürlük yanında ussal bir yaşama geçişe anıştırma yapılır: Evrensel olarak geçerli bir irade söz konusudur, yani sivil toplumun işleyişini düzenler görünen her ussal varlığa uygulanan kurallara göre hareket etme yeteneğini belirtir. Böylelikle doğal olandan kültürel olana; yasayı evrensel olarak yöneten bir toplumun yaratılması düşüncesine geçilir. (Yönetici sayesinde doğadan kültüre geçilir. Güçlük görünüşe göre çözüme bağlanmıştır.)

Bu kadar mı? Güçlük görünüşe göre ortadan kalkmıştır. Yönetici görünüşe göre baskıyla, zorlamayla, arzu edilen geçişi gerçekleştiren kişiyi belirtmektedir. Ancak sorunun gerçek düğümü Kant’ın metninin devamında kendini belli eder.

Üçüncü Bölüm: (7 ve 11. tümceler arası)

Birinci Aşama: (7 ve 8. tümceler)

Üçüncü bölümün ilk aşaması siyasal sorunun çözümünü alabildiğine güçleştiren antropolojik bir odağa doğru bizi götürür. Yönetici herkes için geçerli yasa aracılığıyla gerçekleşen ussal bir yaşama girişe olanak sağlayan idareci de insan türünün bir parçasıdır. Öyleyse insan ‘egemen’ birisini kendi türdeşleri arasından değil de nereden bulacaktır? Yöneticilerin de diğer insanlarla, benzerleriyle ortak yanı doğasında kök salmış bencil çıkarları bulunmaktadır. İnsan türü ortak doğal bir alanı belirtir, bu alanın içerisinde yönetici de yer alır ve oranın ayrılmaz bir parçasıdır. Kant’ın bize anımsattığı şey yöneticinin doğallığıdır, yönetici de hayvansal eğilimlerden kurtulamaz, insanı yasalara yöneltmek görevi olsa da aynı eğilimler onda da bulunmaktadır. Kant tartışmasının çekirdeğinde yöneticinin bu eğilimini dile getirir.

İkinci aşama: (9, 10 ve 11. tümceler)

(Yasa, adalet siyasal sorunların en güç olanıdır. Yönetici özele bağımlıdır, kendisinin de evrensele katılabilmesi için bir yöneticiye ihtiyacı vardır.)

İkinci aşamada çözüme yaklaşılr gibidir. Evrensele girmeyi sağlaması gereken yöneticinin kendisi de bir hayvan; bencil gereksinimlerini doyurmak zorunda olan ve herkes

için geçerli olan şeyin egemenliğinde yaşayan bir canlıdır. Öyleyse siyasal sınırlama mutlaka gereklidir, çünkü evrensel olan kendisi de özel olana bağlı bir varlığın aracılığını gerektirir. Metnin devamında kamu hukukuna içsel olan güçlükler belirlenir. Kamu hukuku insanların evrensel bir yaşama istenci düşüncesine göre, haklarından yararlandıkları Devlet'teki yasal durum olarak tanımlanır. Hukukun üstünlüğü doğru, dürüst, kendisi de özel çıkarlara boyun eğmeden herkesin yasalara uymasını sağlayan bir yöneticinin bulunmasını zorunlu kılar. Doğru bir yönetici herkesin haklarına saygı duyan, herkes tarafından tanınan, herkesin beğenisini kazanmış, özel çıkarların peşinde koşmayan kişidir. Oysa ister bireysel olsun ister elit kişilerden oluşsun yönetici/yöneticiler doğal özgürlüklerine bağlı kalarak ötekinin haklarını çiğnemekten geri durmazlar, bu nedenle onların üzerindeki bir gücün yöneticiyi yasanın evrenselliğine bağlı kalmaya zorlaması gerekir. Evrensel yasaya uymayan, doğalarındaki kaba eğilimlere uyan yöneticiler ötekinin haklarına saldırıda bulunmaktan geri durmazlar. Kamusal hukukun güçlükleri bu biçimde ortaya çıkar. “Yöneticiler yönettikleri kişilerin yasalara uymalarını, evrensele ayak uydurmalarını nasıl sağlayacaklardır?”, “Yasalara ve hukuka saygı eksik, özgürlük doğal bir eğilim, kötüye kullanmak için bir yol iken yurttaşları yasalara uymayı nasıl sağlayacaklardır?”, “Kendilerinin de yöneticilere gereksinimleri yok mudur?”.

Kant böylelikle siyasetin temel sorununa sözü getirir. Her yönetici özeli egemenliğine bağlı yaşar ve egemenliğini kurmaya çalışır. Yöneticinin kendisi de bencil bir canlı olduğuna göre kamu hukuku öyleyse nasıl oluşturulacaktır?

III- TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Kant'ın yönetici tanımı kuramsal ve pratik anlamda zengin bilgiler ve açılımlar içermektedir. Kant'ın tanımladığı biçimiyle yönetici yönetilene evrensel bir istenç ve yasa önünde eğilmeye çağırır, yasa ve istenç karşısında herkes özgür olabilecektir. Doğa ve kültür arasında bir araç olan yönetici özel istekleri ve bireysel istençlerin keyfilğini kıran kişidir. Bireyi yasalara saygı duymaya götürür, ancak kendisi hayvansal içgüdüsünden, doğasından kaynaklanan bencil eğilimlere boyun eğer. Kant'ın yaptığı çözümler tarih ve siyaset konusunda zenginleştirici bir figür sunmaktadır. Hegel'den önce Kant tarihsel oluşumlarda yöneticinin rolünün ne olduğunu bildirir.

Yönetici konusunda, eğilimlerindeki özel yanlara karşın bireyi evrensele götüren bir figür çizen Kant siyasal sorunun odağındaki temel güçlüğü daha iyi anlamamıza yardım eder. Bir yönetici hukuku, yasayı yerleştirmek zorunda olmasına karşın usun evrensel getirisini unutmaya yönelir: Hep daha fazla güç ister! Kant'ın çözümlerinde anahtar konumda olan siyaset sözcüğü çarpıcı bir açıklık kazanır. Kant siyasal sorunu antropolojik sorunla bağlantılı

hale getirebilmiştir. İyi bir yönetim sorununun en güç sorunlardan birisi olduğunu göstermiştir.

Ancak bir sorunu ortaya iyi koymak onu çözüme bağlamak değil midir? Kant'ın metninin getirisi baskının (en az düzeyde bir baskının bile), zorlamanın siyasette gerekli olduğunu göstermesidir. Kamu hukukunu yerleştirmenin koşulu olan, zorlayıcı bir düzenin kurulması gerekir. İnsanlar arasında doğru bir ortakbirlikteliğin olası olması için Devlet ve başka türden baskı getirecek hukuk sistemleri istenmez mi? *Doctrine du droit* adlı, ele alınan metinden çok sonra yazılmış bu kitapta Kant hukukun baskı yapmak, zorlamak yetisine bağlı olduğunu dile getirir. Baskı biçimleri hukuk ve yasada ana-kalıbı oluşturur, ancak çözümlenen güçlüğü tam olarak belli ölçüde katkı sağlarlar. Kant'ın siyasal sorunun özünü açıklaması pratik bir anlamdan yoksun değildir.

IV- SONUÇ

Kamu hukukunu yerleştirmek için baskının gerekli olduğuna ilişkin sorun bu biçimde yanıt bulur metinde. Uygarlığın ve tarihin ilerlemesi ancak, insanları özgür olmaya zorlayan, baskı aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Kant böylelikle önemli bir antropoloji dersi verir.

Kaynakça

BONAN, R. ve CHRISTIANI P., (2004). **Guide Pour l'Explication de Texte Philosophique**, Paris: Ellipses Marketing.

COSSUTTA, F., (1993). **Eléments pour la Lecture des Textes Philosophiques**, Paris: Dunod.

COSSUTTA, F., (2006). **l'Explication de Texte Philosophique au Baccalauréat**, Paris: Armand Colin.

GÜNAY, V. D., (2007). **Metin Bilgisi**, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul: Multilingual Yayınları.

KANT, I., (1979). **Doctrine du droit (Métaphysique des moeurs)**, Paris: Edition J. Vrin.

KANT, I., (2006). "Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi", **Tarih Felsefesi** içinde, Haz: Doğan Özlem ve Güçlü Ateşoğlu, Doğu Batı Yayınları.

KIRAN, Z. ve KIRAN A. E., (2007). **Yazınsal Okuma Süreçleri**, 3. baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

RUSS, J., (1992). **Les Méthodes en Philosophie**, Paris: Armand Colin.